

**ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ.
ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ**

У науковій статті досліджується поняття політичної корупції та причини її виникнення. Аналізується вплив політичної корупції на суспільно-політичне життя в Україні. Пропонуються методи боротьби з цим явищем.

Ключові слова: політична корупція, партії, виборчі кампанії.

Турчинов К. А. Политическая коррупция. Причины возникновения и правовые механизмы её преодоления.

В научной статье исследуется понятие политической коррупции и причины ее возникновения. Анализируется влияние политической коррупции на общественно-политическую жизнь в Украине. Предложены методы борьбы с этим явлением.

Ключевые слова: политическая коррупция, избирательные кампании, партии.

Turchynov K. O. Political corruption. Causes of the sources and legal mechanisms of its extension.

The scientific article explores the concept of political corruption and the reasons for its emergence. The influence of political corruption in public and political life in Ukraine is analyzed. Methods of combating this phenomenon are proposed.

Keywords: political corruption, elections, parties.

Актуальність проблеми. До політичного життя в Україні завжди була підвищена увага як журналістів, так і вчених, зокрема експертів у політичній, соціологічній та юридичній сфері. Враховуючи, що суспільно-політичні відносини завжди пов'язані із владними повноваженнями, не є дивним той факт, що вони піддаються корупційним загрозам. Саме тема корупції тривалий час залишається предметом обговорення.

Метою статті є дослідження поняття та причин виникнення політичної корупції задля пошуку методів боротьби з цим явищем.

Поняття «корупція» неодноразово ставало об'єктом наукових досліджень. Зокрема, науковець Р.Ревак вважає, що корупція – це використання службового становища посадовими особами для надання за винагороду різного роду матеріальних благ, пільг, послуг або інших переваг [1].

Водночас законодавче визначення корупції є ширшим. Щодо законодавчого визначення, яке міститься в Законі України «Про запобігання корупції», корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Саме поняття «політична корупція», як окремий термін, досліджувалося науковцями значно менше, ніж більш ширше поняття «корупція». На законодавчому рівні визначення політичної корупції взагалі не існує, незважаючи на те, що є окремий закон, який має назву «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» (його буде проаналізовано нами далі у дослідженні).

Більш того, наведено вище із Закону України «Про запобігання корупції» визначення корупції пов'язується з певними категоріями осіб, використання службових повноважень якими чи пов'язаних з цими повноваженнями можливостей призводить до одержання неправомірної вигоди. У статті 3 цього закону перелічуються різні категорії осіб, які

займають високі посади в органах державної влади та місцевого самоврядування. Однак серед цього переліку немає лідерів політичних партій, оскільки вони не є службовими особами. Водночас значна кількість корупційних вчинків відбувається саме у політичній сфері. З огляду на це хочемо виокремити поняття «політична корупція».

Г. Кохан вважає, що політичну корупцію варто розглядати як самостійний вид корупційних дій у сфері розподілу владних повноважень, ресурсів або прийняття політичних рішень [3]. У свою чергу, О. Рудик називає політичну корупцію діянням, скоєним із наміром надати певну перевагу, несумісну з офіційними обов'язками посадової особи, яка незаконно й неправомірно використовує свій статус для отримання переваги для себе або іншої особи в цілях, що порушують права інших осіб. Для політичної корупції характерне прагнення її суб'єктів до нарощування свого владного потенціалу, часто без явної матеріальної вигоди [4].

Вивчаючи явище політичної корупції, Г. Кохан стверджував, що у нашій державі це питання досліджується повільно, саме тому воно потребує ретельної уваги та додаткового аналізу [5].

Ми вважаємо, що політичну корупцію потрібно розглядати як неправомірне явище, що виникає саме під час політичної діяльності. Враховуючи це, хочемо запропонувати власне визначення політичної корупції. Політична корупція – це складова корупційної діяльності, що охоплює протиправні дії, які виникають під час політичної діяльності, організації та проведення виборів, виконання членами політичних партій представницьких функцій в органах законодавчої, виконавчої влади або місцевого самоврядування, а також незаконного фінансування діяльності політичних партій.

Корупція – негативне явище, яке притаманне будь-якій країні. Особливо актуальним воно є для пострадянських країн, зокрема для України. На жаль, багато людей розглядає політичну діяльність як сферу швидкого збагачення, а не реалізацію політичних програм та завдань щодо проведення реформ і розвитку власної країни. З'являється постійне прагнення представників бізнесу проникати в політику для збільшення своїх статків та отримання прибутків. Водночас спостерігається і зворотний процес: надбання політичною елітою бізнес-активів та входження в бізнес-сфери для додаткового збагачення. Зрозуміло, що все це неможливе без реалізації корупційних стосунків і криміналізації політичних та економічних відносин, що і створює масштабний фундамент для політичної корупції.

Серед основних причин виникнення політичної корупції можна виділити такі:

- 1) відсутність надійних правових механізмів захисту бізнесу та приватної власності;
- 2) надмірне адміністрування економічної діяльності. Штучні адміністративні обмеження для створення та ведення бізнесу;
- 3) недобросовісна конкуренція, відсутність традицій та етичних засад добросовісної діяльності підприємців і найманих працівників. Заради отримання прибутку представники бізнесу готові йти на корупційні правопорушення, використовувати політичні та адміністративні зв'язки для знищення конкурентів;
- 4) корумпованість влади та слабкість традицій і правових засад легальної можливості відстоювання своїх інтересів в органах влади. Це змушує представників бізнесу використовувати «тіньові» корупційні схеми для захисту своїх інтересів на законодавчому або виконавчому рівні;
- 5) високий рівень «тінізації» економіки. Через високі податки, бізнес приховує справжні доходи;
- 6) наявність інституту недоторканності. Недоторканність депутатів та суддів дає відчуття безкарності за корупційні діяння;
- 7) непрозорість механізмів та джерел фінансування політичної діяльності. Приховування фінансової підтримки політичних партій бізнесом;
- 8) збагачення як основна мотивація політичної діяльності. Відсутність принципів та низький рівень правової культури серед політичних діячів;
- 9) використання замовних матеріалів у засобах масової інформації. Розміщення про політичних опонентів «брудних» та неправдивих відомостей, відсутність належної відповідальності як замовника, так і автора матеріалу та самого видання.

Для боротьби з корупційною складовою потрібно зменшити податковий тягар для бізнесу, сприяти виведенню його з «тіні», спростити процедуру реєстрації та ведення бізнесу. Треба зазначити, що в Україні розпочалася реформа щодо спрощення ведення бізнесу. Це почало позитивно впливати на показники нашої держави у світових рейтингах легкості ведення бізнесу.

Черговим кроком для запобігання політичній корупції є скасування інституту недоторканності. У країнах, де можуть обмежуватися демократичні права, недоторканність депутатів є необхідним елементом для запобігання диктатурі. Однак у країнах, де закріплені чи закріплюються справжні демократичні цінності, недоторканність як депутатів, так і суддів повинна бути скасована.

Не менш важливим запобіжником для поширення політичної корупції стало прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції». Цей законодавчий акт створив правові підстави для державного фінансування політичних партій. Відповідно до його норм політична партія має право на отримання державного фінансування її статутної діяльності, якщо на останніх чергових або позачергових виборах народних депутатів України її виборчий список кандидатів у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі отримав не менше 2-х відсотків голосів виборців від їх загальної кількості. Крім того, політична партія має право на відшкодування витрат, пов'язаних із фінансуванням своєї передвиборчої агітації на виборах народних депутатів України, якщо на останніх чергових або позачергових виборах народних депутатів України така партія взяла участь у розподілі депутатських мандатів. Цим законом також посилено відповідальність партій за порушення під час фінансової діяльності [6].

Хочемо зазначити, що саме державне фінансування спрямоване на забезпечення прозорості фінансової діяльності політичних партій, зменшення їх залежності від впливу великого капіталу. Протягом тривалого часу великий бізнес негласно фінансував різні політичні проекти, приховано лобюючи власні економічні інтереси. Враховуючи, що партії є неприбутковими організаціями, а добровільних внесків не вистачало для забезпечення всіх напрямів їхньої діяльності, партійні лідери погоджувалися на таку співпрацю з бізнесом. При державному фінансуванні партіям, які зацікавлені у своїй самостійності та статутна діяльність яких спрямована на захист всіх громадян, а не окремої бізнес-групи, немає потреби шукати капітал та відповідних спонсорів. Саме на це і спрямоване державне фінансування партій.

Закон надав можливість партіям, які користуються підтримкою виборців, бути фінансово незалежними, що, зрештою, не означає, що їхні лідери не будуть користуватися підтримкою бізнесу. Це вже залежить від рівня культури та моральних принципів партійних лідерів, а також від запровадження ефективного механізму контролю за використанням партійних фінансів.

Важливо додати, що фінансування партій із державного бюджету дозволяє залучати для їх перевірки інститути державного контролю, а використання отриманих коштів не за призначенням стає злочином.

Інша проблема, яка стосується політичної корупції – це існування «продажних» засобів масової інформації. Ця проблема пов'язана як з відсутністю моральних бар'єрів для розповсюдження замовних необ'єктивних матеріалів, так і з непрозорими схемами фінансування ЗМІ. Поява у пресі інформаційних матеріалів, які замість правдивих фактів містять «брудну» перекручену інформацію, спрямовану на піддрив довіри до певних партій чи лідерів, спостерігається найчастіше під час виборчих кампаній. На нашу думку, необхідно посилювати відповідальність за розміщення неправдивої інформації, водночас не обмежуючи свободу слова. Потрібно на законодавчому рівні забезпечити прозорість фінансування ЗМІ, формулу їх звітності, а також притягувати до відповідальності як виконавця, так і замовників «брудних» статей.

Говорячи про політичну корупцію, окремо хочемо зупинитися саме на відносинах між бізнесом та політикою. У країні виникає кругообіг «тіньових» грошей, коли гроші, що

вкладаються в політику, повинні обов'язково принести додатковий прибуток та захистити себе. Такий грошовий кругообіг можна проілюструвати простою формулою:

Гроші – Політика = Δ Гроші ($G - P = \Delta G$),

де ΔG – це отриманий за допомогою політичної діяльності додатковий прибуток.

Політична діяльність, що забезпечує прихід партії до влади в сучасних умовах, передбачає наявність значного «тіньового» (нелегального) грошового ресурсу. На цьому побудовано більшість політичних технологій як приходу до влади, так і утримання влади. Обсяги фінансування виборчих кампаній значно перевищують ті ресурси, які оприлюднюються партіями в офіційних звітах, так само як і витрати на утримання більшості партій. «Тіньові» (нелегальні) кошти використовуються, як правило, для недобросовісної політичної діяльності (під недобросовісною політичною діяльністю ми розуміємо дії політиків та політичних організацій, які свідомо спрямовані на порушення законодавства).

«Тіньові» кошти для недобросовісної політичної діяльності можуть використовуватись для:

- 1) підкупу виборців;
- 2) підкупу членів лічильної комісії для фальшування результатів виборів;
- 3) проведення платних масових акцій;
- 4) фінансування розміщення замовних матеріалів у засобах масової інформації;
- 5) неофіційної фінансової допомоги депутатам, чиновникам, що представляють інтереси партії;
- 6) неофіційного фінансування агітаторів, активістів, найманих працівників та членів лічильної комісії, які представляють інтереси партій;
- 7) фінансування партійного апарату в обсязі, що перевищує офіційно задекларований;
- 8) неофіційне фінансування політичних технологів, експертів, соціологічних досліджень, лобістів за межами країни.

Найчастіше «тіньові» кошти використовуються для фінансування виборчої кампанії в обсязі, що перевищує обсяг, дозволений законом; випуск необлікованої рекламної продукції або рекламної друкованої продукції в обсязі, що перевищує офіційно задекларований.

Яскравим прикладом використання партійних тіньових коштів є «амбарна книга» Партії регіонів. У цій книзі містилася інформація про те, на що тодішня провладна партія витратила величезні «брудні» кошти. Так, за інформацією Служби безпеки України, Партія регіонів витратила на політичну корупцію приблизно 2 млрд. дол. [7]. У названій книзі перелічені прізвища тих, кому виплачувалися кошти. Серед прізвищ можна знайти різних державних, політичних діячів, народних депутатів та багатьох інших посадових осіб.

Розглядаючи факти тотальної політичної корупції, що мала місце у нашій країні, вважаємо, що політичну корупцію потрібно не тільки окремо досліджувати, а й ретельно розслідувати правоохоронним органам.

Висновки. Нашою рекомендацією для протидії фальшуванню результатів виборів є посилення кримінальної відповідальності за порушення виборчого законодавства та за будь-яке пряме чи опосередковане фальшування виборів, а також посилення відповідальності чиновників за використання адміністративного ресурсу під час проведення виборів.

Також вважаємо за необхідне посилити контроль за використанням фінансових ресурсів суб'єктів виборчого процесу та їх відповідальність за використання «тіньових» необлікованих коштів або їх легалізацію у виборчих фондах. Водночас слід забезпечити прозоре голосування, громадський контроль за прозорістю підрахунку голосів та посилити відповідальність членів виборчих комісій за неналежне оформлення та збереження виборчої документації.

Наведені факти свідчать про тотальну політичну корупцію, яка існувала у нашій країні. На нашу думку, цьому явищу потрібно більш ретельно протидіяти. Для цього необхідно зменшити корумпованість у політичній сфері. Це можна зробити шляхом прийняття важливих законодавчих норм, які посилять відповідальність за вчинення правопорушень та злочинів у цій сфері. Також потрібно притягувати до відповідальності винних осіб. Саме тому ми вважаємо, що політичну корупцію потрібно не тільки окремо досліджувати, а й ретельно розслідувати правоохоронним органам.

Список використаних джерел:

1. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 220 с.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // Голос України. – 2014. – 25 жовтня.
3. Політична корупція, як наслідок конфлікту держави і суспільства // Наукові записки. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_42/kokhan_politychna.pdf
4. Рудик О. Політична корупція в умовах сучасної демократії // ДИАЛОГ.ua [Електронний ресурс] / О. Рудик. – Режим доступу : http://dialogs.org.ua/ua/project_ua_full.php?m_id=7787
5. Кохан Г. В. Явище політичної корупції теоретико-методологічний аналіз : монографія / Г. В. Кохан. – К. : НІСД, 2013. – 232 с.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 08.10.2015 р. № 731-VIII // Голос України. – 2015. – 25 листопада.
7. Черная бухгалтерия Партии регионов // Интернет-видання «Українська правда» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/2016/05/black-pr/>

** Турчинов Кирило Олександрович – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.*

Стаття надійшла до редакції 08.06.2017 р.

УДК 342

Андрій Цибка *

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ПОНЯТТЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню поняття енергетичної безпеки України з точки зору конституційного права.

Розглянуто основні підходи до визначення цього поняття та встановлено місце енергетичної безпеки в системі національної безпеки України. У статті проаналізовано дотичні категорії, такі як національна безпека та економічна безпека.

На основі аналізу правової доктрини, Конституції України та законодавства визначено основні елементи поняття енергетичної безпеки та його загальні риси, а також сформульовано авторське визначення енергетичної безпеки України.

Ключові слова: безпека, енергетична безпека, економічна безпека, національна безпека.

Цыбка А. А. Конституционно-правовое понятие энергетической безопасности Украины.

Статья посвящена исследованию понятия энергетической безопасности Украины с точки зрения конституционного права.

Рассмотрены основные подходы к определению этого понятия и установлено место энергетической безопасности в системе национальной безопасности Украины. В статье проанализированы смежные категории, такие как национальная безопасность и экономическая безопасность.

На основе анализа правовой доктрины, Конституции Украины и законодательства определены основные элементы понятия энергетической безопасности и его общие черты, а также сформулировано авторское определение энергетической безопасности Украины.

Ключевые слова: безопасность, энергетическая безопасность, экономическая безопасность, национальная безопасность.